

Opettaja Matilda Tenkanen opettajauransa alkuaikoina.
 Kuva on todennäköisesti 1910-luvulta.

Jarkko Heino

MATILDA TENKANEN – IHALAISTEN OPETTAJALEGENDA

Ihalaisten kansakoulun opettajana toimi vuodesta 1912 alkaen 38 vuoden ajan Matilda Tenkanen, erinomainen opettaja, joka kuitenkin yleensä muistetaan vain tiukkana kurinpitäjänä. ”Kun kouluun menet, kyllä Tenkanen sinutkin pistää järjestykseen”, oli Jokisivulla tapana pelotella tottelemattomia pikkulapsia. Kylillä ei puhuttukaan opettajasta vaan Tenkasesta.

Kivikylän puhelinkeskus, sentraali, toimi kotonani noin vuoteen 1945. Koska jonkun piti olla aina päivystämässä, minutkin opetettiin jo ennen kouluikäni yhdistämään puheluja. Erityistä osaamista vaati opettaja Tenkasen ”lippusoitto”, jonka takia jouduin ensimmäisen kerran tekemisiin tulevan opettajani kanssa. ”Otetaan lippusoitto”, kuului Tenkasen lyhyt tilaus. Keskuksen hoitajan oli silloin yhdistettävä vuoron perään niihin taloihin, joissa oli lipputanko. Keskus kuunteli koko ajan puhelua ja siirsi sen ilman eri kommentia aina seuraavaan kohteeseen. Naseva viesti kuhunkin taloon kuului: ”Koululta on. Lippu tankoon. Hyvä on.” Isänmaallinen opettaja huolehti näin liputuspäivinä, että siniristit olivat varmasti ylhäällä.

KARJALAN KUNNAILTA

LAAJOEN RANNALLE

Matilda Tenkanen oli syntynyt Viipurin läänin Pyhäjärvellä 20.7.1882. Tullessaan 1912 Ihalaisiin hän oli viimeksi toiminut opettajana Kurkijoen Sav’ojan koulussa, ilmeisesti väliaikaisena. Kirkon sakaristos- sa kokoontunut Ihalaisten koulun johtokunta valitsi 21 hakijan joukosta Matilda Tenkasen väliaikaiseksi opettajaksi elokuusta 1912 ja kahdeksi koetusvuodeksi vuoden 1913 elokuusta alkaen. Huhtikuussa 1915 johtokunta sitten myönsi ”mielihyvällä” virkavahvistuskirjan Erikoinen kokouspaikka, kirkon sakaristo, selittyy sillä, että johtokunnan esimies oli lääninrovasti Fr. Wilho Sipilä.

Voi vain kuvitella, miten yksinäiseksi 30-vuotias suuren Pyhäjärven ja mahtavan Laatokan rannoilta tullut Karjalan tyttö koki itsensä Laajoen varrella, 34 oppilaan kyläkoulun ainoana opettajana. Koulurakennuksena toimi Hannulan talo, jonka kunta oli ostanut kouluksi vuonna 1902. Huonosta viihtyvyydestä kertookin, että Matilda Tenkanen pyysi johtokunnalta kymmenen eri kertaa työtodis-

"Haloo, Kivikylä 7." Matilda Tenkanen harrasti myös valokuvausta ja tämä kuva on näyte hänen osaamisestaan. Puhelimessa poseeraa arviolta kuusivuotias Erkki Heino, kirjoittajan setä, ja kuva on otettu luultavasti vuonna 1921.

tuksen viranhakua varten. Johtokunta on kirjannut antaneensa "kiitettävän arvolauseen sekä hänen opettajatoimestansa että elämänlaadustansa". Pyynnöt loppuvat vuonna 1922. Ehkä Tenkanen alkoi viihtyä paremmin, kun uusi koulurakennus oli valmistunut vuonna 1920 ja kun koululle saatiin toinenkin opettaja. Alakansakoulun opettajalle rakennettiin huoneet koulun vinnille ja virkaan valittu Hilja Maria Takala aloitti toimensa 1.8.1923.

Opettajan palkka ei ollut häävi. Koko vuoden 1912 korvaus oli 1 160 markkaa, mikä rahanarvon muutoksilla korjattuna merkitsee vain 280 euron kuukausipalkkaa. Palkkaetuihin tosin kuuluivat asunto, valo ja lämpö sekä perunamaa. Valo tarkoitti ilmaista petrolia öljylamppuun ja lämpö valmiiksi pilkottuja puita. Ainakin vuodesta 1926 vuoteen 1929 opettaja Tenkanen hoiti itse myös puiden kannon ja koko koulun lämmittämisen, mistä hänelle maksettiin pieni lisäkorvaus. Sähkövalon koulu sai, kun johtokunta päätti 1918 tehdä sopimuksen Jokisivun sähköyhtiön eli Oskari Venhon kanssa ja hankkia luokkahuoneeseen "32 kynttilän valoisen lampun ja muihin huoneisiin 16 kynttilän valoiset lamput". Pi-

halle saatiin sähkölamppu 1924. Opettajalla oli varmasti työ ja tuska saada uudistuksia toimeen, sillä nuukat isännät eivät turhaa kiirettä pitäneet. Jos oli tehty päätös vähänkään merkittävämmästä korjaustyöstä, tarjous pyydettiin yleensä seuraavana vuonna ja vasta kolmantena vuonna päästiin toteutukseen.

Perunamaan lisäksi opettajaa työllisti myös "oppilaspuutarha", joka perimätiedon mukaan oli varsinkin Tenkasen alkuaikoina esimerkillisessä kunnossa. Kesällä 1915 puutarha vaurioitui pahasti, kun mäkitupalainen Juho Wilhelm Laine oli opettajan loman aikana laskenut lehmänsä koulun puutarhaan ja pihamaalle sekä vielä niittänyt heinää opettajalle kuuluneelta alueelta.

Puutarhanhoidon lisäksi Matilda Tenkasen harrastuksiin kuuluivat lukeminen, kirjoittaminen, josta on näytteenä oheinen "Mynämäen kirkko"-runo, sekä valokuvaus. Tenkasella oli omilla jaloillaan seisova, isokokoinen studiokamera, jossa käytettiin lasinegatiiveja. Isoisäni, maakauppias Artturi Heino kuului koulun johtokuntaan vuodesta 1908 vuoteen 1932 ja Tenkasesta tuli hyvä ystävä isovanhempieni kanssa. Niinpä perhealbumeistamme löytyy hänen

ottamansa kuvat muun muassa isästäni ja sedästäni. Tietyvästi Tenkanen myös kehitti ja vedosti kuvat itse.

Jokisivun kyläkirjastoa hoitivat Viljasen sisarukset kotonaan. Kirjoittamaton sääntö oli, että kirjastoon hankitut uudet kirjat toimitettiin ensin opettaja Tenkaselle ja vapautettiin vasta sen jälkeen yleiseen lainaukseen. Näin Tenkanen tuli lukeneeksi kaikki kirjaston kirjat

Opettaja joutui tuohon aikaan painiskelemaan myös monenlaisten sosiaalisten ongelmien kanssa. Vuonna 1925 johtokunta joutui antamaan kahdelle oppilaalle varoituksen, koska he olivat olleet poissa koulusta kerjuumatkojen takia ja aiheuttaneet näillä retkillään paljon häiriötä. Kunnan puolesta saatiin vaateapua vähävaraisille ja erityisesti jalkineita. Ilmoittipa eräs perhe melkein uhkavaatimuksena, ettei oppivelvollisuusikään tullut poika voisi aloittaa koulunkäyntiään ellei saisi kunnalta kenkiä ja vaatteita varten avustusta.

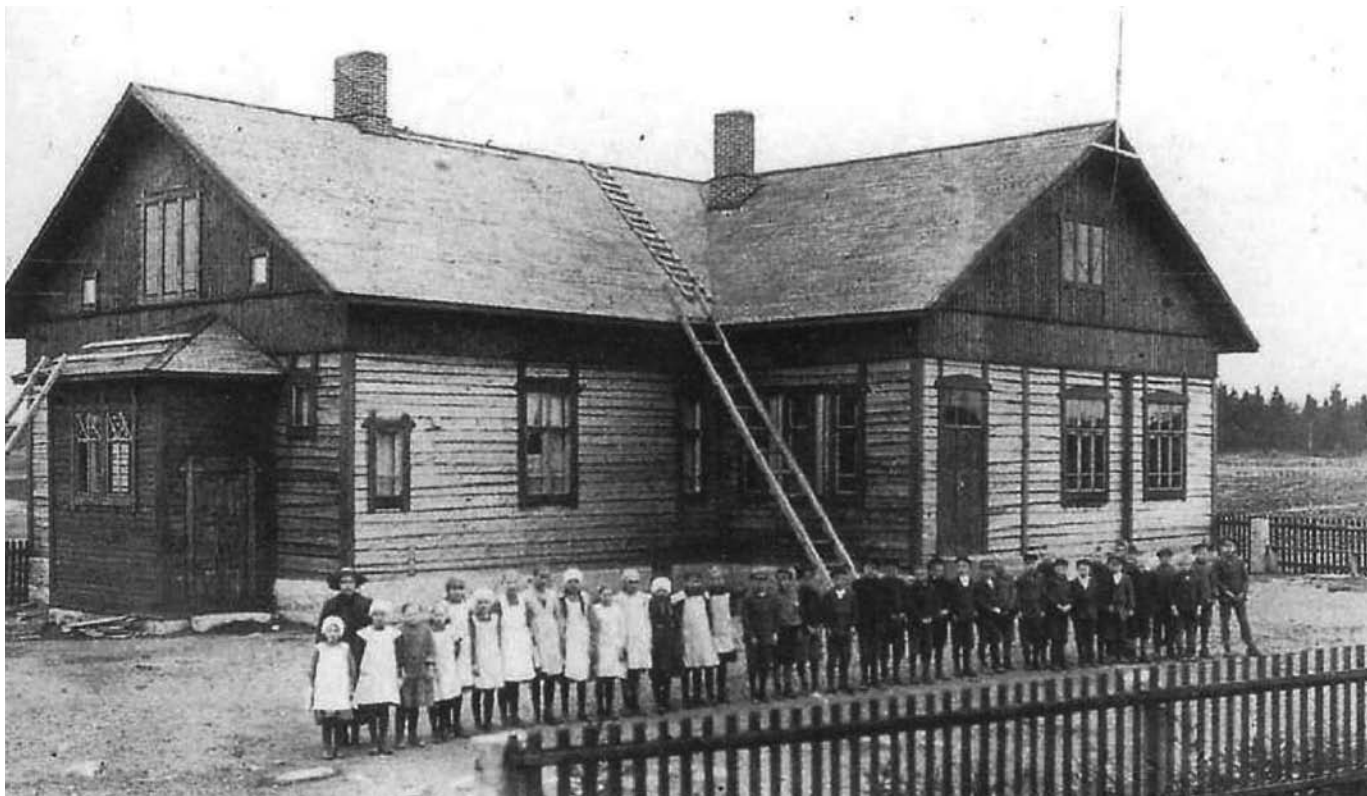
Mitään erityisopetusta ei tunnettu, joten heikolahjaiset saivat ponnistella muiden mukana. Pöytä-

kirjoista löytyy merkintöjä siitä, kuinka jotkut oli vapautettu oppivelvollisuudesta iän takia, vaikka olivat vasta oppineet välttävästi lukemaan.

Monet vanhemmat suhtautuivat nuivasti kouluun ja perillistensä koulunkäyntiin. Kun kotona tarvittiin vaikkapa sadonkorjuun aikana apua, tämä katsottiin riittäväksi poissaolon syyksi. Vuodesta 1924 alkaen myönnettiinkin yläluokkien oppilaille syyskuun lopussa erityinen kahden viikon perunannostoloma. Joillakin oppilailla taas oli vaikeuksia tehdä kotiläksyjään, kun kotona komennettiin työn ääreen heti koulusta tultua.

ORAVAN OKSENNUSTA JA MUUTA KOMMELLUSTA

Itse siirryin Tenkasen kouluun alakoulun käytyäni syksyllä 1947, jolloin opettaja oli jo 65-vuotias. Pelko ylettömän ankarasta opettajasta osoittautui turhaksi, vaikka muutaman kerran sainkin tottelemattomuuden takia seistä karttakomeron pimeydessä tai jälki-istunnossa, aretissa, tappelun tai heikompani kiusaamisen takia. Joku taisi saada karttakepistäkin

Ihalaisten koulu 1920-luvun alussa. Opettaja Tenkanen ja hänen 38 oppilastaan ovat asettuneet riviin vuonna 1920 Hannulan talon paikalle valmistuneen koulun pihalle. Vuonna 1923 vinnille rakennettiin asuinhuoneet alakoulun opettajaa varten, jolloin katolle tuli ikkunauloke. Kuva ajoittuu siis näiden vuosien väliin.

Mynämäen kirkko

Nyt ymmärrän, miks viehätät sä mua
minua – lasta seutuvin vierasten.
Nyt ymmärrän, miks muistin aina sua
mun tielläin kautta paikkain kaukaisten.

Siin seisot, kummullasi korkean,
vakaana, tyynnä, juhlallisna aina.
Vuossadat vierineet on unelmana
sun ohitses, sä paikalles jäät vain.

Siin seisonut oot kautta vuosisatain
katsellen yli laajan lakeuden.
Oot nähnyt sukupolvein ahertavan
pelloilla noilla töissään toimien.

Ne sielt on ruumiihinsa elinvoimat
povesta ammentaneet mustan maan.
Vaan kellos heille kumahdellen soivat:
”Et ole pelkkä tomun lapsi vaan,

On hetkes luota Luojan taivahasta.
Se sinne jälleen kotiin kaipajaa.
Et viihdykettä sille maailmasta
sä löydä, Tullos luoksein vaan.”

Ja sukupolvet seuraa hartahina
sun kutsuasi tullen suojihis.
Sielt rukoukset monet hiljaisina
on kohonnehet yli holvies.

On moni siellä rauhan rintahansa
ja levon sielullensa löytänyt.
On moni tuntenut, ett Jumalansa
edessä pyhän seisonut on nyt.

Kun päättyy matka mainen vaeltajan,
sun kellos kumahdellen hälle soi.
Sä kutsut lepoon tomun ahertajan
sun kummullesi, turvihisi pois.

Näin koonnut olet kautta vuosisatain
sun luokses kansaa lakeuden tään.
Elon luokse vetten virvoittavain,
kuolossa kummullesi lepäämään.

Näin sukupolvet syntyy, kasvaa, kuolee
ja unhotukseen pian häipyvät.
Sä ristilläsi näytät taivaan puoleen:
ken sinne löysi, ain on elävä.

Mä myöskin, vieraan seudun vieras
lapsi sun suojihisi usein kaipailen.
Oot mulle myöskin käynyt rakkahaksi,
myös minut kutsunetko kummulles?

Matilda Tenkanen 1942

sormilleen ja minua vanhemmat pojat ovat kertoneet Tenkasen viimeisestä keinosta saada jukuripäät ojen-nukseen. Hän oli jonkun kerran tempaissut nahkai-sen baskerin päästään ja vedellyt sillä pojankoltiaisia ympäri korvia. Tenkasella oli myöhempinä vuosinaan ohut tukka. Päätä ilmeisesti paleli ja sen takia hän piti jatkuvasti baskeria päässään myös luokkahuoneessa.

Pienemmät pahat selvitettiin yleensä välittö-mästi. Sodan jälkeistä pula-aikaa kun elettiin, olivat kouluruokalan tarjoilut melko yksioikoisia. Varsin tavallinen ruoka oli karkeista ryyneistä keitetty mar-japuuuro. ”Ja minähän en tuommoista oravan oksen-nusta syö”, totesi Vuonon Pentti saatuaan lautasen eteensä. Opettaja Tenkanen sattui kuulemaan ja sen verran riuskuutta löytyi vielä 65-vuotiaaltakin, että hän tempaisi Penttiä kauluksesta ja retuutti pojan keittäjän eteen kengänkärjet lattiaa viistäen. ”Pyydä anteeksi!”, hän määräsi. Ja Penttihan pyysi.

Sama Vuorion Pentti oli kerran tehnyt jonkun kolttosien Mäkilän Pertille ja pinkaisi sitten pihalta eteiseen karkuun. Isompikokoinen Pertti juoksi pe-rässä. Opettaja Tenkanen osui sattumalta siihen vä-liin ja Pertti aukaisi kohteliaasti opettajalle oven. Pie-len takana odotti kuitenkin Pentti, joka oli tähdännyt iskunsa Pertin rinnan korkeudelle. Kun Tenkanen oli lyhyempi, sai hän läimäyksen vasten kasvojaan. Opet-taja kuitenkin ymmärsi, ettei teko voinut olla tahalli-nen, joten asiasta seurasi vain ankarat torut.

Kerran kouluun tultuamme opettaja ilmoitti, että voisimme saman tien lähteä kotiin Oli opettajien lakko. Riemastuimme niin, että työnnyimme kylätiel-le lakkejamme heilutellen ja huudellen: ”Eläköön lak-ko!” Opettaja seurasi menoamme koulun portailla, ja tuskin olimme päässeet kotiin, kun jo tultiin tuomaan sanaa: ”Oli lakko tai ei, Ihalaisten koulussa jatkuu huomenna työ.”

PÄTEVÄ OPETTAJA LOPPUUN ASTI

Minun kouluvuosinani Matilda Tenkanen oli jo iäkäs, lihava ja liikkui huonosti. Koululta hän ei enää lähte-nyt minnekään. Kauppa- ja muut asiat toimitti Tyyne Salonen, viralliselta toimenkuvaltaan vahtimestari, joka vuonna 1936 oli tullut kouluhuoneiden lämmit-

täjäksi ja oli nyt myös siivooja ja keittäjä. Tenkanen oli kuitenkin loppuun asti ennen muuta pätevä opettaja, joka vei neljää luokkaa samanaikaisesti eteenpäin. Yksi luokka laski, toinen kirjoitti ja kahdelle muulle opetettiin yhtä aikaa historiaa tai uskontoa. Laulu- tai vähäiset voimistelutunnit olivat yhteisiä.

Neljättä luokkaa käydessäni olivat opettajat Tenkanen ja Takala ilmeisesti yhteistuumin päättä-neet, että Ihalaisistakin olisi aika saada taas oppikou-luun menijöitä. Ehdokkaiksi he olivat valinneet Pirk-ko Kolhin, Veikko Revon ja minut. Kun Tenkanen ei enää kyennyt kylille, lähti Hilja Takala ylipuhumaan vanhempiamme. Veikon ja minun osalta hanke tuot-tikin tulosta. Sen jälkeen Tenkanen aloitti koulutun-tien jälkeen epäitsekästä ja ilman mitään korvausta meidän preppaamisemme yhteiskoulun pääsyutkin-toa varten. Tuskinpa muistimme edes kiittää. Menim-me Veikon kanssa aikanaan kirkkaasti läpi, suurelta osin Matilda Tenkasen opetuksen ansiosta.

Vuonna 1949 Ihalaisten koulun johtokunta totesi Matilda Tenkasen täysinpalvelleeksi ja myönsi hänelle eron 1.8.1949 lukien. Koska uuden opettajan pestaaminen otti aikaa, Tenkanen hoiti opettajan teh-täviään väliaikaisena vielä vuoden. Hän oli 68-vuotias, kun hän 1.8.1950 lopetti työnsä. Alakoulun opettajalle, Hilja Takalalle ero myönnettiin samaan aikaan sairau-den takia. Molemmat ehtivät vielä osallistua uuden alakoulurakennuksen vihkiäisiin 4.12.1949. Ihalaisissa oli tuolloin 70 oppilasta. Enimmillään oli oppilaita ol-lut kouluvuonna 1928–29, jolloin heitä oli 92.

Matilda Tenkasen viimeiset vuodet olivat aika ankeat. Hän muutti uskollisen hoitajansa Tyyne Salo-sen kanssa Ihalaisten Kolmhaarassa vieläkin pystyssä seisovaan Männistön torppaan, jossa 1930- ja 1940-lu-vuilla oli toiminut Amanda Palstan kotileipomo. Tenkanen kuoli 28.3.1962. Karjalan tytär sai hautansa runossaan kaipaamaltaan Mynämäen kirkon kum-multa.

Kirjoitus on julkaistu alun perin Wirmolainen-lehden numerossa 2 vuodelta 2003. Lehti on Mynämäen kotiseutuyhdistyksen Wirmo-Seuran julkaisu. Uudelleenjulkaistu Tenkanen-Tengén-sivustossa tekijän luvalla 23.3.2012.